

Euroopa vanemaealised tööturul

Rahvastiku vananemise teemaatikale pööratakse järjest enam tähelepanu. Seoses demograafiliste väljakutsetega ELis on Euroopa Komisjon teinud ettepaneku pühendada käesolev aasta aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse aastaks. Fookuses on vananemisest tulenevad võimalused ja väljakutsed ühiskonnale.

Rahvastik vananeb kiiresti kogu Euroopa Liidus madala sündimuse ja pikeneva eluea tõttu. Prognooside kohaselt väheneb tööealine elanikkond lähiaastakümnetel tunduvalt, samal ajal suureneb pensioniealiste osatähtsus. 2060. aastaks oodatakse eakate inimeste arvu kahekordistumist tööeas inimeste arvu suhtes. Eurostati andmetel kasvab 65-aastaste ja vanemate osatähtsus Euroopa Liidu rahvastikus 2010. aasta 17%-lt 2060. aastaks 30%-le ning üle 80-aastaste osatähtsus 5%-lt 12%-le. Kõige kiirem eakate arvu kasv toimub aastatel 2015-2035, kui nõrka beebibuumi põlvkond jõuab pensioniikka. Teise maailmasõja järgsetel aastatel oli Euroopas sündibuum ja sel perioodil sündinud lapsed on nüüd jõudnud või jõudmas pensioniikka. Eestis kasvab 65-aastaste ja vanemate osatähtsus rahvastikus sarnaselt Euroopa Liidule 17%-lt 30%-ni. Kuna Eestis jäi beebibuumi mõju suhteliselt väikeseks, siis kasvab vanurite osatähtsus stabiilselt aasta-aastalt ning suurt hüpet rahvastiku vananemises ei toimu.

Tööealise elanikkonna osatähtsuse vähenemise tõttu on oluline, et inimeste tööhõivevõime püsiks kõrge võimalikult kaua ja tööturul ei lahkutaks enne ametliku pensioniea algust. Vanemaealiste tööturul püsimine on muutunud üha aktuaalsemaks teemaks kogu Euroopas. Rahvusvahelises võrdluses loetakse vanemaealisteks 55–64-aastaseid ehk pensionieelses eas olevaid inimesi. Seetõttu on järgnevas ülevaates põhirõhk eelnimetatud vanusegrupil. 2010. aastal oli kõige suurem 55–64-aastaste osakaal Soomes (14,7% kogu rahvastikust), Tšehhis ja Maltal (mõlemas 14,1%) ning kõige madalam Lirimaal (10,1%), Leedus (10,7%) ja Luksemburgis (10,8%). Vanemaealiste osakaal rahvastikus on kasvanud kõikides ELi liikmesriikides. Eestis oli 2010. aastal 55–64-aastaseid inimesi 159 150, 2011. aastal juba 164 540 ja 2012. aasta alguses 166 960.

- Töehõive

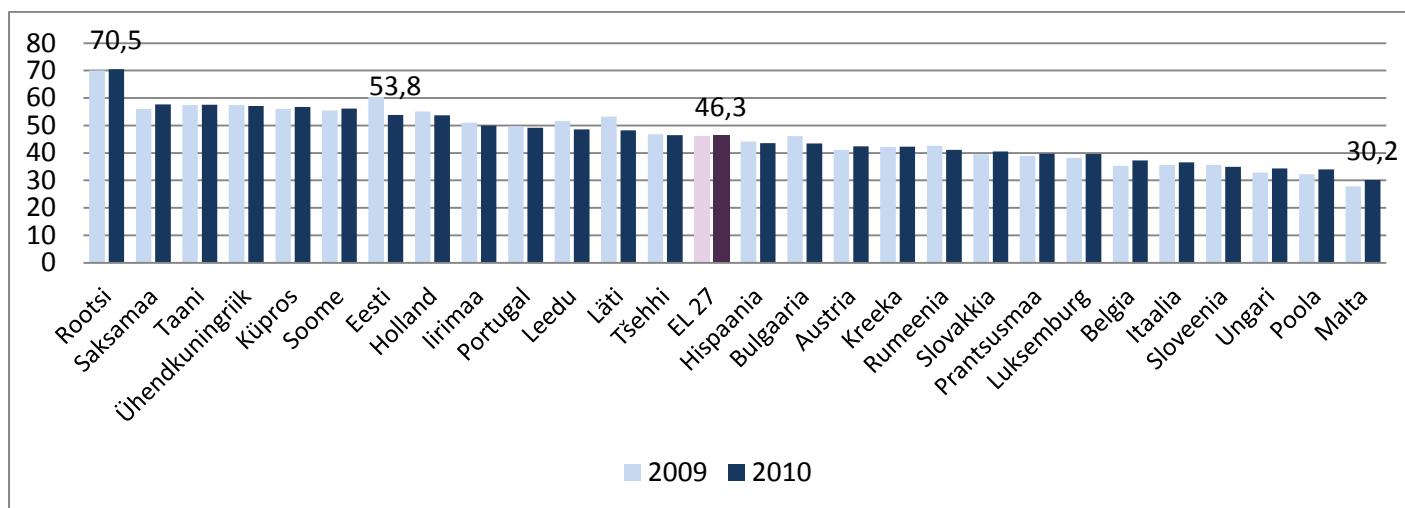
Peamiseks indikaatoriks, millega Euroopa Liidus jälgitakse vanemaealiste hõive muutusi, on 55–64-aastaste töehõive määr¹. Aastal 2001 seadis Euroopa Liit eesmärgi saavutada aastaks 2010 vanemaealiste töehõive määraks 50%. Eesti ületas selle sihi juba 2002. aastal ning oli aastatel 2008–2009 riikide lõikes Rootsi järel teisel kohal. Majanduskriisi ajal olukord muutus ning 2010. aastal langes Eesti 53,8%-ga seitsmendale kohale (vt joonis 1). Eestis vähenes vanemaealiste hõivemäär 2009. aastaga võrreldes kõige enam – 6,6 protsendipunkti võrra, samas kui mitmes riigis vanemaealiste hõive tõusis. 2011. aastal tõusis aga vanemaealiste töehõive määr Eestis 57,1%-le.

2010. aastal töötas kõige rohkem vanemaealisi Rootsis (koguni 70,5%), ülejäänud riikides jääb vanemaealiste hõive allapoole 60%, kaheksas riigis koguni allapoole 40%. Euroopa Liidu keskmine vanemaealiste töehõive määr oli 46,3%. Madalaim vanemaealiste hõivemäär oli Maltal, kus 2010. aastal töötas vaid 30,2% vanemaealistest.

Joonisel on näha, et Põhjamaades töötatakse kõrgema vanuseni. Võrdlusena võib lisada andmed ka Islandi ja Norra kohta, kus töehõive määr oli 2010. aastal vastavalt 79,8% ja 68,6%.

¹ Töehõive määr – hõivatute osatähtsus rahvastikus.

Joonis 1. 55–64-aastaste tööhõive määr Euroopa Liidu riikides, 2009–2010, %

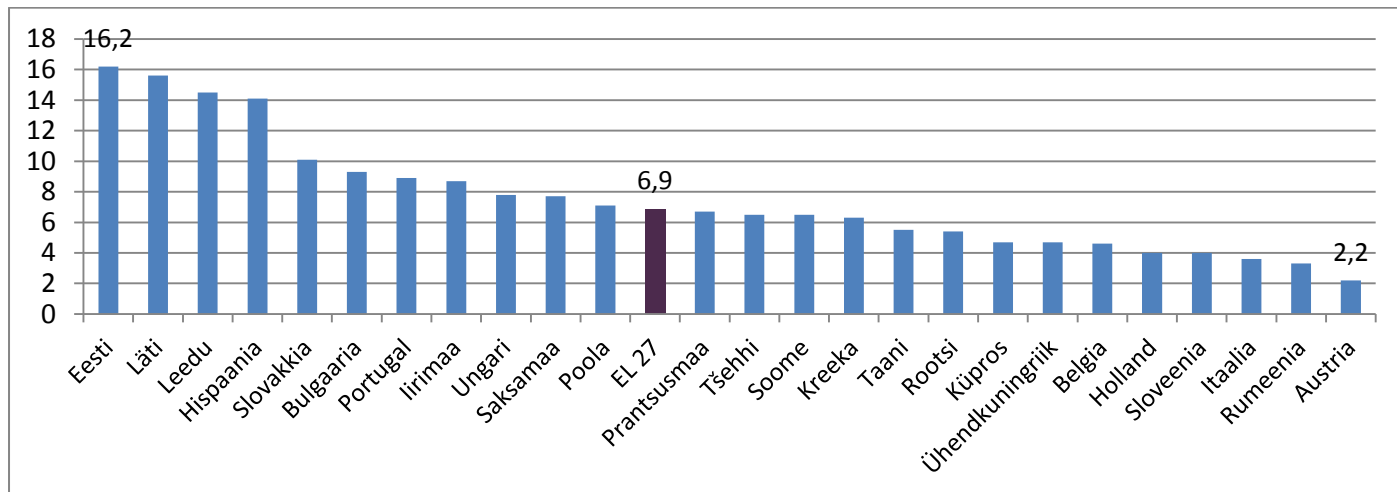

Allikas: Eurostat

Töötus

Võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega on Eestis vanemaealiste osalus tööturul keskmisest tunduvalt kõrgem, töötatakse kauem ja jäädakse hiljem pensionile. Eestit iseloomustab suhteliselt kõrge vanemaealiste hõive, kuid samas ka väga kõrge töötus. Majanduskriisi ajal kerkis vanemaealiste töötuse määr² rekordkõrgusele – 16,2%, millega tõusti ELi riikide seas esikohale (joonis 2). Samas juba 2011. aastaks oli vanemaealiste töötuse määr langenud 11,6%-ni.

Joonis 2. 55–64-aastaste töötuse määr Euroopa Liidu riikides 2010. aastal, %

Allikas: Eurostat

Eestis võib vanemaealiste töötuse dünaamikas täheldada kaht perioodi, mil töötuse määr oli kõrgtasemel: Venemaa majanduskriisi järgselt aastal 2000 ja mainitud üleilmse majanduskriisi järgselt. Seejuures meeste töötuse määr on kogu aeg olnud naiste omast kõrgem.

Kõrge hõive ja kõrge töötuse tase viitavad sellele, et Eestis on vanemaealised tööturul väga aktiivsed. Näiteks aktiivsuse määra³ poolest oli Eesti 2010. aastal Rootsi järel teisel kohal. Samas võib riikide võrdluses märgata väga suuri erinevusi. Reeglina püsitakse tööturul kauem Põhjamaades. Kui Rootsis ulatus aktiivsuse määr 74,5%-ni ja

² Töötuse määr – töötute osatähtsus tööjõus.

³ Aktiivsuse määr – tööjõu osatähtsus rahvastikus.

Eestis 64,2%-ni, siis näiteks Belgias, Itaalias, Ungaris, Poolas, Sloveenias ja Maltal jäi see number alla 40%. Seega võib öelda, et eelnimetatud riikides on tegemist suure hulga kasutamata tööjõu potentsiaaliga.

- **Mitteaktiivsus**

Tööturu mõistes on mitteaktiivsed inimesed need, kes ei tööta ega otsi tööd. Vastavalt ELi tööjõu-uuringu tulemustele moodustas 2010. aastal ELi liikmesriikides mitteaktiivsete inimeste arv tööealisest elanikkonnast 29%, mis jätkas eelmiste aastate langustrendi. See positiivne areng on seotud peamiselt naiste aktiivsema osalemisega tööturul. 55–64-aastased inimesed on tööturul vähem aktiivsed kui nooremad vanusegrupid. 2010. aastal oli ELi riikides 41,1% meestest ja 68,8% naistest vanusegrupis 55–64 mitteaktiivsed. Absoluutarvudes vastavalt 12,1 miljonit meest ja 18,5 miljonit naist.

Meeste mitteaktiivsuse määr⁴ oli kõrgem Ungaris (56,9%), Prantsusmaal (54,9%), Sloveenias (52,5%) ja Belgias (52,4%) ning madalam Rootsis (20,9%), Küprosel (25,0%) ja Saksamaal (28,8%). Naiste osas oli kõrgeim vanemaealiste mitteaktiivsuse määr Maltal, kus see küündis 2010. aastal 86,7%-ni. Maltale järgnesid Sloveenia (74,5%) ja Poola (74,1%). Naiste mitteaktiivsuse määr oli madalam Rootsis (30,2%), Eestis (36,1%) ja Soomes (39,8%). Võrdlusena võib tuua veel Islandi, kus mitteaktiivsuse määrad on erakordselt madalad – vaid 12,2% meestest ja 20,9% naistest olid 2010. aastal vanusegrupis 55–64 mitteaktiivsed.

Mitteaktiivsed ollakse erinevatel põhjustel ning erinevatel eluetappidel on ka põhjused erinevad. Peamiseks mitteaktiivsuse põhjuseks on selles vanusegrupis pensionilolek – nt 25,8% meestest oli 2010. aastal ELi riikides pensionil. Teisel kohal olid haigused või vigastused, mis sunnivad inimesi tööturult eemale jääma. 8,5% meestest olid sel põhjusel vanusegrupis 55–64 mitteaktiivsed. Pensionilolek oli peamine mitteaktiivsuse põhjus ka naiste seas (29,9%). Sellele järgnesid isiklikud või perekondlikud kohustused (7,3%) ja haigused või vigastused (7,6%), mis olid pea võrdse kaaluga põhjused selle vanusegrupi Euroopa naiste seas 2010. aastal. Erinevalt meestest ei ole aga naiste osas liikmesriikide lõikes pilt nii ühtlane. Kultuurilisest või rahvuslikust eripärast tingituna on mitmes liikmesriigis isiklikud või perekondlikud kohustused peamiseks naiste mitteaktiivsuse põhjuseks selles vanusegrupis.

Eestis on samuti vanemaealiste mitteaktiivsus vähenenud. Võrreldes nt aastaga 2000, kui meeste mitteaktiivsuse määr oli 37,8% ja naistel 61,5%, on 2010. aastal vastavad näitajad peaaegu võrdsustunud 36% juures. Seega naiste mitteaktiivsus on vähenenud rohkem kui 40% võrra. Vanemaealiste tööhõiveseisundi muutuste analüüs absoluutarvudes näitab, et mitteaktiivsete vanemaealiste arv vähenes järjepidevalt aastatel 2000–2009 ning kasvas siis uuesti majanduskriisi mõjul aastatel 2010–2011.

Mitteaktiivsete vanemaealiste arv on Eestis aastatel 2000–2010 vähenenud ca 30% võrra. Samal ajal on suurenenud nii hõivatute kui töötute arv, mis näitab vanemaealiste aktiivsuse kasvu. Kindlasti on sellele kaasa aidanud ka pensioniea tõus alates 1996. aastast, mille eesmärgiks oli naiste ja meeste pensionilejäämise ea tõstmine ja võrdsustamine. Teisalt soodustavad töötamist madalad pensionid ja võimalus saada pensioni ka töötamist jätkates.

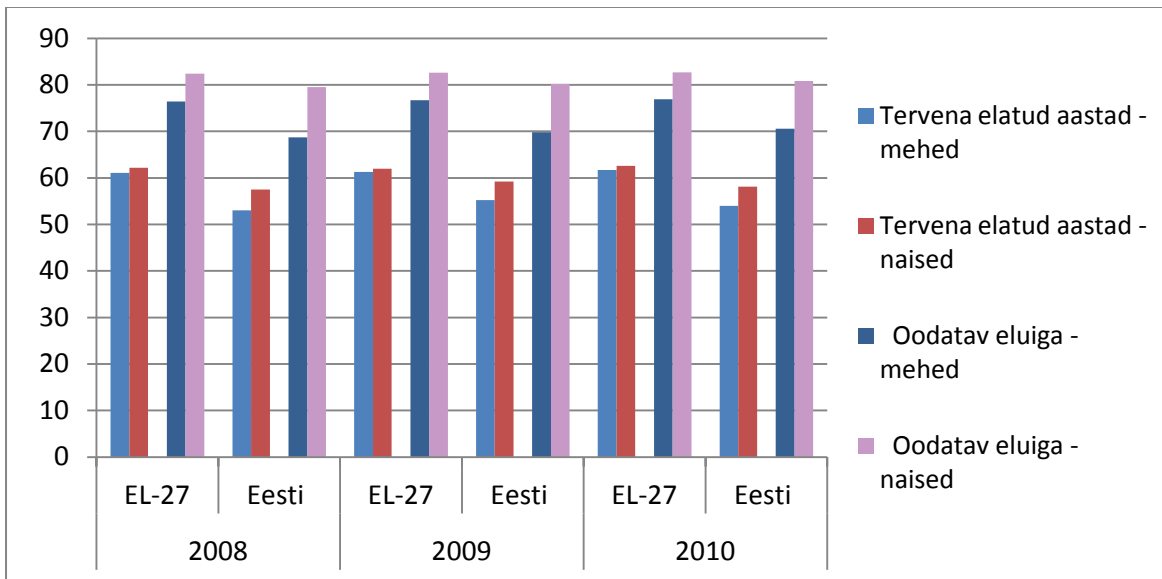
2010. aastal oli Eestis vanemaealiste hulgas mitteaktiivseid kokku 57 000 ja 2011. aastal 58 800. Peamiseks mitteaktiivsuse põhjuseks oli 2010. aastal sarnaselt teistele ELi riikidele pensioniiga (55%) ning teisel kohal olid haigused või vigastused (35%). Murettekitav on asjaolu, et viimastel aastatel on üha enam inimesi tööelust kõrvale jäänud haiguste tõttu. Näiteks 2010. aastal ei töötanud tervislikel põhjustel ligi 20 000 vanemaealist.

Kui võrrelda teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega, siis Eesti inimesed lõpetavad töötamise hilisemas vanuses, kui seda tehakse enamikes teistes riikides. Vaid Rootsis, Ühendkuningriigis, Hollandis ja Küprosel on tööturult väljumise keskmine iga veel kõrgem. Teisalt on aga Eesti meeste ja naiste tervislik seisund halvem ning oodatav eluiga madalam, seda eriti meeste puhul (vt joonis 3). 2008. aastal oli Eesti meeste oodatav eluiga koguni 7,7 aasta võrra madalam kui ELis keskmiselt. Kuigi 2010. aastal oli Eesti meeste oodatav eluiga 70,6 aastat ja ületas esmakordselt 70 eluaasta piiri, ei ole olukord võrreldes teiste ELi liikmesriikidega märkimisväärselt paranenud - Eesti meeste oodatav

⁴ Mitteaktiivsuse määr – mitteaktiivsete osatähtsus rahvastikus.

eluiga oli siis 6,3 aasta võrra madalam kui mujal Euroopas. Eesti meeste madala näitaja mõjutajaks on tervist ohustav ja riskeeriv käitumine, mis põhjustab noorte ja keskealiste meeste enneaegset suremust.

Joonis 3. Rahvastikuarengu näitajad, 2008–2010

Allikas: Eurostat

Kui tervena elatud aastate arv on järjepidevalt tõusnud nii Eesti naistel kui ka meestel ning 2009. aastaks oli see naistel kasvanud 59,2 ja meestel 55,2 aastani, siis 2010. aastal toimus kõnealuse näitaja osas väike tagasimineku ning naistel langes see 58,1 ja meestel 54 eluaastani. Võrreldes ELi keskmisega (2010. aastal naistel 62,6 ja meestel 61,7 aastat) on Eesti vastavad näitajad oluliselt madalamad.

Niisiis on Eestis on vanemaealised teiste ELi riikidega võrreldes tööturul suhteliselt aktiivsed – hõives püstitakse kauem ning töö kaotamise korral jätkatakse uue töö otsinguid. Töökoha kaotamise korral on aga vanemaealistel võrreldes noorematega uue töökoha leidmine mitmetel põhjustel raskendatud. Üheks tõsiseks probleemiks, mis takistab töötamist ja töötuna uue töö leidmist, on tervislik seisund. Kui Euroopa Liidus keskmiselt langeb tervena elatud eluaastate arv enam-vähem kokku tööturult väljumise eaga, siis Eestis on see vahe üle viie-kuue aasta. Järelikult viimastel töötamise aastatel enne pensionile jäämist on enamikul vanemaealistest pikaajalised terviseprobleemid.

Siiri Sillajõe
 asejuhataja
 tel 6505

Kasutatud allikad

1. Vanemaealised Eesti tööturul : Teemaleht / Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 4/2011.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V2ljaanded/Toimetised/2011/toimetised_20114.pdf
2. Eurostat. Statistics in focus, 23/2011 : The greying of the baby boomers : A century-long view of ageing in European populations. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-023/EN/KS-SF-11-023-EN.PDF
3. Active ageing and solidarity between generations : A statistical portrait of the European Union 2012
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-EP-11-001/EN/KS-EP-11-001-EN.PDF
4. Eurostat. Labour market participation by sex and age.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Labour_market_participation_by_sex_and_age

Õigus- ja analüüsiosakond on Riigikogu struktuuriüksus, mis nõustab rahvaesindajaid ja nende heaks töötavaid ametnikke. Käesolev informatsioon on koostatud osakonna algatusel. Autorid on valmis arutlema huvilistega töö sisu üle. Kõik kommentaarid on teretulnud.